

Amina Smajović¹

Kultivisanje kreativnosti kao osnova održivog obrazovanja budućnosti

Prikaz knjige: Burnard, P., Loughrey, M. ur. 2021. *Sculpting New Creativities in Primary Education*. New York: Routledge, Abingdon, Oxon, 246 str.

Oblikovanje novih kreativnosti u osnovnom obrazovanju jedan je od naslova iz serijskog izdanja *Otključavanje istraživanja*. Svaka knjiga u tematski koncipiranoj seriji ima za cilj premostiti jaz koji postoji između teorije i prakse, razumijevanja pojedinih fenomena i njihovog promicanja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Plodonosan istraživački pristup za koji se zalažu autori i autorice otvara širok horizont novih mogućnosti. Da se naslutiti kako pedagogija mogućnosti, rasterećena manipulacije, ima potencijal da doprinese jačanju intrinzične motivacije nastavnika i borbi protiv statusa quo. Prepuna primjera, praksi i ilustracija, serija je bogata riznica koja sadrži poziv za preispitivanje trenutne obrazovne stvarnosti. Osim toga, pretendira usvajanju nove paradigme poticajnog obrazovnog koncepta za sve, u čijem središtu je ideja obrazovanja koje stvara budućnost. Napuštanje dominantnog diskursa obrazovanja kao pripreme za budućnost i usvajanje novog traži priznavanje kreativnosti kao vrijedne kvalitete ključne za koračanje u susret vremenu.

Težiti visokim standardima izvrsnosti gotovo je nemoguće bez ohrabririvanja, podsticanja i nagrađivanja kreativnog mišljenja i djelovanja. Upravo jedna linija istraživanja iz serije *Otključavanje istraživanja* apostrofira kreativnost i težnju da se ona kultiviše u osnovnom obrazovanju. *Oblikovanje novih kreativnosti u osnovnom obrazovanju* sadrži 12 poglavlja, podijeljenih u tri dijela. Urednice publikacije, Pamela Burnard i Michelle Loughrey, istražuju modalitete kreativno odgovornog učenja i poučavanja. Podržavaju inkluzivnu perspektivu, prema kojoj kreativnost nije konkurentna i/ili nespojiva školskom učenju. Zbog toga, pogrešno ju je

¹ Amina Smajović, MA; asistentica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu; e-mail: amina.smajovic@ff.unsa.ba

posmatrati izolovano od akademskog učenja. Podrška kreativnosti i podrška akademskom učenju može biti podudarna, jer je moguće i, svakako, potrebno istodobno poticati i jedno i drugo. Kombiniranje učenja i kreativnih aktivnosti nosi brojne odgojno-obrazovne dobiti i imperativ je savremenog obrazovanja.

Prvi dio knjige, *Oblikovanje promjena u osnovnom obrazovanju*, sastoji se od pet poglavlja i afirmiše nove prakse, nove prostore i nove oblike kreativnog vodstva. Ustaljena dogma većine obrazovnih sistema jeste podrška intelektualnom razvoju učenika. Međutim, razmišljanja i tendencije da se usvajanje znanja, razvijanje vještina i sposobnosti treba posmatrati i realizovati odvojeno od kreativnosti mogu biti vrlo štetna. Ova i slična shvatanja moraju se napustiti, jer inhibiraju inoviranje kurikuluma i nastavnih scenarija. Iskorak iz uobičajenih načina učenja i poučavanja moguće je načiniti tek kada se nastavnici ohrabre da razmišljaju, reagiraju i pozicioniraju učenje u središte odgojno-obrazovnog rada, a da, pri tome, visoko vrednuju kreativnost i maštovitost.

Niz je studija u kojima se izvještava o pozitivnim učincima kreativnosti na motivaciju, angažman i postignuće. Ovakva ispitivanja ukazuju na potrebu za kreiranjem odgojno-obrazovnih miljea koji promiču kreativnost. S obzirom na to da se kreativnost ispoljava na najrazličitije načine u najrazličitijim oblicima, autori bilježe kako je potrebno usvojiti filozofiju višestruke kreativnosti. Konceptija višestrukih kreativnosti nije nova. Ona ima uporište u Gardnerovoj teoriji inteligencije. Diverzifikacija i pluralizacija kreativnosti u školstvu ima svoje opravdanje, najprije, zbog optimističnog pogleda na potencijale djece i mladih. Kroz pluralizam kreativnosti daje se prilika svim učenicima da pokažu i unaprijede svoje sposobnosti. Dodatno, pomaže nastavnicima da prošire svoje definicije kreativnosti i da budu responsivni(ji) na intelektualne, socijalne i emocionalne potrebe učenika i polaznika.

Poučavanje za kreativnost i kreativno poučavanje treba da potiče znatiželju, traganje za vezama i odnosima, autonomiju, originalnost, vjeru u sebe i intelektualno preuzimanje razumnih rizika. Što se tiče preuzimanja rizika, jasno je da je strah dominantna emocija sa kojom se suočavaju i nastavnici i učenici u susretu s onim što je nekonvencionalno. Kreativnost je često blokirana pred strahom da se napravi pogreška i doživi neuspjeh. Međutim, biti spreman napraviti grešku znači i biti spreman isprobati drugačije i možda bolje opcije, odnosno biti spreman učiti. Okruženje za učenje koje je lišeno straha od grešaka i

u kojem se sudionici osjećaju ugodno s neizvjesnostima uspostavlja povjerenje, što je presudno za procvat kreativnosti. Dakle, da bi se povjerenje razvilo u školskim etosima neophodna je rekonstrukcija kulture učenja; izgradnja pozitivnih međuljudskih odnosa, odnosa koji se zasnivaju na saradnji, komunikaciji i međusobnom poštovanju. Nastavno okruženje treba da podržava širok spektar kreativnih iskaza učenika, potiče na istraživanje, bude otvoreno za nove ideje, te da slavi maštu i radoznalost.

Autori kreativni proces posmatraju kao situacijski, a kreativno učenje kao izuzetno dinamično, sinergijsko djelovanje. Naglašavaju kako stalno nastupamo kreativno, jer svaki (edukativni) susret budi u nama nešto novo, prekida našu rutinu i podstiče nas da razmišljamo kako postupiti i šta poduzeti. Neosporno je da kreativni susreti u nastavi unapređuju odgojno-obrazovnu praksu. Priroda kreativnosti je višestruka, relacijska i aktivna. Autori različite kreativnosti koje se javljaju pod različitim okolnostima u našem životu određuju terminom *ekološki sklop kreativnosti*. Koncept ekologije kreativnosti u obzir uzima cjelokupni kontekst i kreativnost vidi kao rezultat kontinuirane interakcije između pojedinca i njegove okoline. Za distribuirano stvaralaštvo također je specifično da ono ide pod ruku sa svakodnevnom kreativnošću. Iako su kroz literaturu doprinosi svakodnevne kreativnosti opisani kao poprilično skromni, to ne znači da je trebamo zanemarivati i/ili potcjenjivati. Naprotiv, dosta je ubjedljiva argumentacija da o njoj moramo više govoriti i, naravno, podupirati takva stvaralačka nastojanja.

Pet je, međusobno povezanih, elemenata ekologije kreativnosti, i to: proces, proizvod, politika, partnerstvo i okruženje. Da bismo usvojili ideologiju ekosistema kreativnosti i da bi ona zaživjela, moramo zajednički djelovati u pravcu ostvarivanja postavljenih ciljeva i na najbolji način iskoristiti dostupne resurse. Primjera radi, autori zapažaju kako hodnici obrazovnih institucija mogu doprinijeti procesu učenja. Prostore obrazovnih institucija treba posmatrati kao oaze susreta, dijaloga, razumijevanja, dijeljenja i, slijedom toga, (interkulturalnog) učenja. Sami objekat konceptualizira se kao nešto mnogo više od fizičke lokacije. To je arena određena vremenskim, društvenim, kulturnim, geografskim, ekonomskim, političkim, duhovnim i drugim dimenzijama. Škola je mjesto u kojem se stvaraju sjećanja koja imaju cjeloživotni uticaj. Za kretanje osoba kroz različite nivoe kreacije važna je i nada. Ona je motivirajuća snaga zahvaljujući kojoj je moguće izmijeniti kulturu učenja i učiniti je održivom.

U srži druge tematske cjeline, *Oblikovanje promjena u osnovnoškolskom kurikulumu*, nalazi se zahtjev za izmjenama nastavnih planova i programa. Pitanja vezana za kurikulum tiču se vrijednosti, znanja i vještina koje učenici trebaju usvojiti, odnosno njima ovladati kako bi mogli živjeti kreativan život odraslih osoba sutrašnjice. Kreativnost je neizostavan uslov za sentimentalni, ekonomski i društveni prosperitet. Stoga, potrebno je da se prihvati kao obrazovno dobro koje mladima pomaže da postanu uspješni, odgovorni, pouzdani, samouvjereni i da uživaju u učenju. Prilikom kreiranja kurikuluma neophodno je imati na umu složenu prirodu kreativnosti i nužnost da se, osim prepoznavanja i identificiranja kreativnih potencijala, poduzimaju i aktivnosti koje će podržati kreativne izričaje.

Kreativnost se razumijeva kao temelj za lakše prevladavanje izazova i rješavanje aktualnih problema. U opsežnim pregledima, autori dokumentuju kako su učenicima potrebna isplanirana iskustva koja doprinose njihovom napretku i koja će ih poticati na veći akademski angažman. Ovo podrazumijeva temeljite promjene u kulturi odgojno-obrazovnih ustanova, a ne samo kozmetičke izmjene nastavnih planova i programa. Značajnije promjene i prilagodbe trebaju ishoditi razvijanjem kreacijski generativnih kurikuluma. To mogu biti kreativni kurikulumi ili pak kurikulumi kreativnosti. Autori potcrtavaju da kurikulumi kreativnosti ne devalviraju kreativne kurikulume. Svaka solucija u sebi nosi *pro et contra*, ali je krucijalno zalagati se za dobre kreativne prakse, kako bi učenici doživjeli iskustva rasta.

Razvijanje i kultivisanje kreativnosti obaveza je škole, a podrazumijeva uočavanje, buđenje i poticanje učeničkih kreativnih aspiracija kroz nastavne i vannastavne aktivnosti. Velika je odgovornost nastavnika u pogledu kreacijskog poučavanja. Karakterne osobine i sklonosti koje kreativni učitelji treba da posjeduju uključuju: transparentnost; entuzijizam, strast i predanost; preuzimanje rizika; strpljenje i predanost; ustrajnost; hrabrost. Najneophodnija stvar u ovom momentu jeste da nastavnik usvoji kreativan pedagoški stav, modelira obogaćeno školsko ozračje koje potiče maštu i na autentičan način maksimizira efekte učenja.

U trećem dijelu rukopisa, *Oblikovanje drugačije "promjene" u osnovnom obrazovanju*, autori ilustriraju važnost kreativnog vodstva. Kroz tri poglavlja zagovara se poticanje dijaloga i osvještavanje načina na koji se vodstvo može poboljšati. Generalno, pitanja politike i upravljanja obrazovanjem ozbiljno se relativiziraju. Sporna su stajališta o tome šta se čini i kako se čini. U vremenima

neizvjesnosti, kreativno vodstvo će nas nadahnuti da krenemo stazama koje će evocirati smislenije, značajnije i vrijednosno poželjnije promjene u svijetu. Bitan preduvjet za kreativno vodstvo je mudrost. Pojedinci mogu svoje sposobnosti koristiti u dobre ili loše, stvaralačke ili destruktivne svrhe. Postoje čvrste veze između mudrosti i morala. Mudrost je vrlina orijentisana na postizanje općeg dobra u društvu. Shodno tome, u razvojno odgovarajućim nastavnim praksama akcenat treba staviti na djelatnosti usmjerene ka poticanju (kolektivne) mudrosti. Imajući u vidu činjenicu da se mudrost i kreativnost legitimiraju jedino kroz moralno prikladne motive, od odlučujuće je važnosti posredovanje koje, ako je kvalitetno osmišljeno i realizovano, vodi učenike prema etički odgovornim postupcima.

Kreativno vodstvo može se baštiniti samo uz mnogo truda i rada. Nekoliko je odlika kreativno etičkog vodstva: otvorenost, ispitivanje, inventivnost, upornost, emocionalna stabilnost, velikodušnost i empatija. Navedene značajke zajednički su kod za dobre odnose.

Svi autori i autorice koji potpisuju ediciju dolaze iz različitih sredina i drukčijih su gledišta, ali su snažno opredijeljeni da pomire brigu za ljudsku dobrobit s trenutnom globalnom krizom. Ono što je posebno vrijedno pažnje jesu detaljno opisane didaktičko-metodičke aktivnosti. Tu su i pitanja za diskusiju, koja traže radikalni zaokret u načinima mišljenja i djelovanja. Autori drže da su nada, mašta i bezgranično razmišljanje o mogućnostima dostojni strateški ciljevi odgojno-obrazovnih programa i motivacijski poticaji na putu prema održivoj budućnosti. Pozivaju nastavnike da iniciraju promjene, umjesto da čekaju vanjske upute i odobrenja.

Izuzetno cijeneći napore autora da osnaže nastavnike, vjerujem da djelo može doprinijeti redizajniranju obrazovnih sistema i nastavnih aranžmana koji će rasplamsati maštu i kreativnost učenika, te omogućiti pojavu i razvijanje originalnih načina mišljenja i izražavanja. Knjiga ima jednako pedagoški i andragoški značaj pogledamo li težnju ka održivom obrazovanju budućnosti. Djela poput ovog koje sam predstavila stvaraju pretpostavke da učenici i polaznici internaliziraju kreativnost kao bitnu vrijednost svojih života, što naročito dobiva na značaju u odrasлом dobu.